

LA PRIMERA DOCÈNCIA DEL DRET EN LLENGUA CATALANA I LA TEMÀTICA JURÍDICA DE LA REVISTA DELS *ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS* (1907-1918)

Daniel Vallès Muño*

Resum

En aquest treball s'explica la primera docència del dret en llengua catalana. Es fa a partir del buidatge del contingut de la revista dels *Estudis Universitaris Catalans*. La docència del dret en català tingué un temari extens i adaptable als estudis ordinaris de la Universitat de Barcelona; fins i tot, en algun punt fou més innovador. A més, es feia servir de manera reiterada l'aprenentatge pel mètode del cas. També s'expliquen els continguts dels articles jurídics publicats a la revista i es conclou que va tenir una visió historicista marcada, molt influenciada per l'Escola Històrica del Dret i també pel catolicisme social.

Paraules clau: llengua catalana; dret; història del dret.

EARLY TEACHING OF LAW IN CATALAN AND THE LEGAL SUBJECT MATTER OF THE JOURNAL *ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS* (1907-1918)

Abstract

*This paper explains the early teaching of law in Catalan, based on an analysis of the content of the journal *Estudis Universitaris Catalans* (Catalan University Studies). Law teaching in Catalan had an extensive syllabus that could be adapted to the courses taught at the University of Barcelona; and in some aspects, it was more innovative. Furthermore, case studies were used repeatedly as a teaching method. The paper also studies the content of the legal papers published in the journal and concludes that it had a marked historicist vision, heavily influenced by the Historical School of Law and also by social Catholicism.*

Keywords: Catalan language; law; history of law.

* Daniel Vallès Muño, professor agregat de l'àrea d'Història del Dret i de les Institucions a la Universitat Autònoma de Barcelona. daniel.valles@uab.cat. 0000-0001-6376-7653.

Citació recomanada: Vallès Muño, Daniel. (2023). La primera docència del dret en llengua catalana i la temàtica jurídica de la revista dels *Estudis Universitaris Catalans* (1907-1918). *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, 79, 305-326. <https://doi.org/10.58992/rld.i79.2023.3854>

Sumari

1 Introducció

2 Objectiu i metodologia

3 La docència del dret en català: antecedents

4 Els *Estudis Universitaris Catalans*

5 Algunes conclusions

Referències

1 Introducció

Des d'uns mesos abans de la publicació del present treball, l'ús prioritari del català a les aules universitàries ha tornat a estar qüestionat. El canvi de llengua a l'aula per part del docent, del català al castellà, sense una justificació mínima i sense respectar els drets lingüístics de tots els estudiants va fer reviscolar les queixes entre l'alumnat universitari (Ubasart, 2021).

Tant és així, que el Parlament de Catalunya va aprovar la Moció 79/XIV, sobre la llengua catalana en el sistema universitari i de recerca, el 24 de febrer de 2022, on s'instà al Govern a desenvolupar un pla d'enfortiment del català a les universitats catalanes. En compliment d'aquesta Moció 79/XIV, el juny de 2022 el Departament de Recerca i Universitats de la Generalitat de Catalunya va publicar el Pla d'enfortiment de la llengua catalana en el sistema universitari i de recerca de Catalunya (Generalitat de Catalunya, 2022).

Segons diu el Pla per al curs 2020-2021, l'ús del català en els graus universitaris és del 73 % però en els màsters del 37 %. Graus i màsters junts, el percentatge d'assignatures que es poden cursar en català és del 64 %. Es reconeix que aquestes dades han de ser modulades a partir de les queixes dels estudiants, tant pel canvi de llengua d'impartició respecte al que apareix en la informació pública, com perquè en el moment de la matrícula en la planificació docent no apareix l'idioma de la docència.

Amb tot, el Pla es proposa incrementar la docència en català i que el català sigui la llengua d'ús majoritari en els graus, amb el compromís de tendir cap al 80 % de les assignatures impartides en català dins de cada grau.

Respecte als estudis de dret, el Pla no diu res. A partir d'aquesta situació actual, en aquest treball ens preguntem com van ser els primers estudis de dret en llengua catalana. Qui els va organitzar, com es van dur a terme, quin temari seguien, quines publicacions se'n van derivar i de què tractaven aquestes publicacions. I ens adonarem que fa gairebé 120 anys que s'ensenya dret en català.

2 Objectiu i metodologia

Quan expliquem un ordenament jurídic o una institució, el fet d'utilitzar uns termes legals específics, unes paraules concretes, un llenguatge jurídic determinat i no uns altres configura la manera en la que el llenguatge jurídic "ens" estructura la realitat (Wan, 2021, p. 18) i, a la vegada, com percebem l'ordenament jurídic que volem explicar.

Així, si descrivim una branca del dret de manera positiva o negativa, canvia (evidentment) la percepció que podem tenir d'ella, però també ens pressuposa en una situació de major acceptació de les institucions jurídiques que continguin aquesta branca del dret. Per exemple, si explicitem que el dret civil català era fruit d'una "magnífica" tradició medieval, segurament estarem menys predisposats a jutjar críticament institucions com el cens emfitèutic o les Compilacions de dret català de l'època moderna; o si, per exemple, diem que el dret penal és una eina de repressió institucionalitzada de les oligarquies polítiques contra les reivindicacions de la població més desafavorida, és molt possible que percebem les penes per petits furtis de manera més injusta, o entenguem com a incomprensibles els desnonaments de famílies en risc d'exclusió social que ocupen una llar que no és seva.

Sabem que l'ús que fem del llenguatge mai és innocu; del llenguatge jurídic potser encara menys. Sobretot tenint present la capacitat performativa de la realitat que té el dret, en tant que el seu objectiu és modular les conductes de les persones d'acord amb determinades premisses polítiques o ideològiques. Per això, l'ús del llenguatge jurídic mai és neutral ni objectiu, per concepte.

L'objectiu d'aquest treball és explicar el llenguatge jurídic que es va fer servir a la publicació periòdica dels *Estudis Universitaris Catalans* (en endavant, EUC) en la seva primera època, des de 1907 fins a 1918. Exposarem quins termes van fer servir els juristes que van escriure en aquesta publicació i de quina manera els utilitzaren.

Però també ens interessa palesar, a més de la llengua emprada, quina temàtica es tractà en els articles jurídics. I ens plantejem la hipòtesi sobre si es donà una evolució temàtica durant aquest 11 anys o, al contrari, si van existir temàtiques que es van reiterar i d'altres que mai van ser tractades. Per què no es va publicar res sobre

alguns temes també ens donarà pistes sobre l'interès que tenien els juristes de l'època. Què volien ensenyar i què obviaven i per què ho feien.

Com hem apuntat més amunt, descriure el dret d'una determinada manera i no d'una altra no és neutral ni objectiu. La subjectivitat en la descripció del dret que contenen els números dels EUC també ens interessa.

Per altra banda, tampoc es pot menystenir que la manera en què s'explica el dret per primera vegada, per exemple, als primers anys de la carrera, configura el marc mental a partir del qual es parteix per, més endavant, ser capaços d'analitzar el dret. Així, si el dret s'explica de manera acrítica, s'idolatra o simplement es descriu sense entrar a mostrar-ne els problemes, el receptor de les explicacions partirà des d'aquestes premisses per valorar per si mateix el dret explicat. I això no deixa de ser una limitació per als alumnes i un obstacle per a l'anàlisi crítica del dret, que només se supera amb els anys i amb l'estudi, si s'escau.

La metodologia emprada és el buidatge del llenguatge jurídic per articles, ordenats cronològicament. Dels 28 números de la revista publicats entre 1907 i 1918, s'han seleccionat els 34 articles que tracten aspectes jurídics.

A més, introduïrem explicacions del context politicojurídic per plantejar hipòtesis sobre els motius que es tractessin uns temes jurídics i no uns altres, i palesarem les expressions emprades, que ens mostraran quina actitud tenien els autors respecte al dret que tractaven en un moment molt concret de la història jurídica de Catalunya.

Una de les dificultats que ens podem trobar és la de la representativitat (Kabatek, 2013, p. 12): entendre que el llenguatge emprat en els articles seleccionats "representa" la manera d'escriure sobre el dret en català entre 1907 i 1918. És evident que no podem caure en aquesta fal·làcia: el nostre objectiu no és mostrar cap representativitat al respecte, ja que ens caldria analitzar moltes i més diverses fonts (per exemple, notícies jurídiques, manuals, dictàmens, etc.). No pretenem extrapolar els nostres resultats a un àmbit més genèric. Només exposar la manera de realitzar la primera docència en català sobre dret.

Hem conservat les grafies prefabrianes en les transcripcions que incorporem en aquest treball, ja que una vegada institucionalitzades les normes ortogràfiques, els textos van complir la grafia normativitzada.

3 La docència del dret en català: antecedents

La docència del dret en llengua catalana a l'època contemporània és relativament recent. Tot i que la facultat de Dret fou la més destacada de la Universitat de Cervera, és sabut que per a la docència s'utilitzava teòricament el llatí (Magarzo i Vaquer, 1983, p. 98), tot i que es mantenia l'estudi del dret civil català, que havia sobreviscut al Decret de Nova Planta de 1716 (Pérez Collados, 2004, p. 145-149). El trasllat definitiu d'aquesta universitat a Barcelona, que s'acordà pel Decret de 10 d'agost de 1842 (Gaceta núm. 2864 del 13 d'agost), no va introduir el català a la docència.

Des d'un altre punt de vista, dins el procés codificador emparat per l'article 258 de la Constitució espanyola de 1812, el dret civil va ser el que més va trigar en tenir un codi. En un primer moment, amb els projectes fallits de codi civil de 1821 (Peset i Reig, 1975; Petit, 2020), i de 1851, (Repáraz Padrós, 1997) que pretenia derogar tot el dret civil que no fos el contingut en el codi.

Després, vigent la Constitució de 1876, el Decret de 2 de febrer de 1880 (Gaceta núm. 38, de 7 de febrer de 1880) creava la Comissió de Codificació on havien de tenir un representant els territoris que mantenien dret civil propi. Pel Principat fou escollit Manuel Duran i Bas, que va presentar la *Memoria* on detallava el dret civil que havia de ser conservat (Duran i Bas, 1883) escrita en castellà.

Encavalcat entre aquestes dates, tenim un altre exemple de literatura jurídica en castellà, però dins el corrent de conservació i reconeixement del dret català. Així, Pere Nolasc Vives i Cebrià (1794-1874), darrer representant de la tècnica del comentari exegetic (Egea Fernández, 2010: XXXIX), va publicar en castellà el 1835 la primera edició del seu volum *Traducción al castellano de los Usages y demás derechos de Cataluña* i el 1863, la segona; l'obra recollia i comentava el dret català que havia quedat vigent. De fet, la publicació d'obres jurídiques directament en castellà a Catalunya s'inicia a l'últim quart del segle XVIII (Egea Fernández, 2010, p. XXV). Aquest fet tenia una raó pràctica: la Reial Cèdula de Carles III de 23 de juny de 1778 (Novissima

Recopilación, vol. 5, Llei VIII, cap. 5 i 6), a més de derogar l'obligació de motivar les Sentències (cap. 5), també va obligar que fossin redactades en castellà i no en llatí (cap. 6). Si els juristes catalans volien que fos aplicable el dret català, tenia un cert sentit (pràctic) que aquest dret estigués escrit en castellà.

Ens aquests anys és quan es desenvolupa un moviment, inspirat en l'Escola Històrica de Savigny (De Riquer, 1977, p. 29), que reivindicava la conservació i l'estudi del dret civil propi, per tal d'evitar que la promulgació del Codi civil espanyol, aprovat el 1889, pogués anorrear-lo (Duran Tort, 2002, p. 203).

Però no fou fins a finals del segle XIX quan el Centre Escolar Catalanista, fundat el 1886, fixà entre els seus objectius l'oficialitat del català a les aules universitàries, tal com s'esmenta al diari *L'Arch de Sant Martí* de 31 d'octubre de 1886, a més d'implicar-se en la defensa del dret civil propi (Duran Tort, 2002, p. 206).

Segons el diari de Sabadell *Lo Catalanista* de 8 de març de 1891, núm. 190, el 27 del mes anterior el Centre Escolar Catalanista va demanar a la Diputació Provincial de Barcelona que creés i subvencionés una càtedra lliure de Dret Civil Català a la Universitat de Barcelona. Els signants de la petició foren Enric Prat de la Riba (president), Francesc Moragas Barret (de la secció de dret del Centre), Claudi Planas (vicepresident) i Francesc Ixart i Moragas (secretari). La Diputació denegà la petició, tot i que també havien recolzat la iniciativa diverses entitats i corporacions, com el Col·legi d'Advocats de Barcelona, l'Acadèmia de Legislació i Jurisprudència, el Foment del Treball Nacional, etc. (Laporta, 1891, p. 178).

Pocs anys més tard, el 1896 Manuel Duran i Bas va ser elegit pel càrrec de rector de la Universitat de Barcelona (Gaceta núm. 266, de 22 de setembre de 1896), en un mandat que va de l'any 1896 fins al 1899, moment en el qual es jubilaria com a professor universitari (Camps i Arboix, 1961, p. 69).

Però abans de la seva jubilació, el 1898 organitzà dues càtedres lliures, és a dir, sense remuneració i fora del pla d'estudis oficials; una sobre literatura catalana i l'altra sobre dret civil català, aquesta encarregada a Joan de Déu Trias i Giró. El contingut de les lliçons d'aquesta càtedra fou posteriorment publicat en castellà (Trias i Giró, 1899). I un detall: segons consta al diari *La Veu de Catalunya*, núm. 2, de 9 de gener de 1898, p. 14, va aparèixer la notícia que l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació determinà que en aquestes conferències “pot usarshi (sic) la llengua catalana”. Però cap al 1900 cap de les dues càtedres no funcionaven (Balcells, 2011, p. 9).

La Lliga Regionalista, creada a principis de 1901, guanyà les eleccions a Corts del 19 de maig de 1901 i les municipals del 10 de novembre del mateix any (De Riquer, 1977, p. 201-221). I assumí el projecte de reivindicació lingüística, fent-ne un dels arguments preferents de la seva agenda política (Grau Mateu, 2005, p. 268-269).

Tres anys després, entre el 31 de gener i el 2 de març de 1903, es va celebrar el Primer Congrés Universitari Català,¹ organitzat per associacions estudiantils, però amb intervencions destacades de professionals i d'intel·lectuals adults. Tres aspectes concloents del Primer Congrés serien la llavor dels *Estudis Universitaris Catalans*: la introducció imprescindible de la llengua catalana a les aules universitàries de manera formal,² la voluntat d'introduir ensenyaments relacionats amb el context català i les bases per desenvolupar aquests ensenyaments (Balcells, 2011, p. 14-15; Balcells, 2017, p. 32-33). Dins de les conclusions provisionals del Primer Congrés Universitari Català, en Carles Francisco i Maymó va proposar la creació de càtedres de dret civil català, d'història i de literatura catalana.³ I mentre no es creessin, s'establirien gràcies a l'ajuda d'entitats públiques i corporacions.

1 Vegeu Biblioteca de Catalunya, CAT BC. Fons *Estudis Universitaris Catalans*, EUC. 1/1-1/4. Congrés Universitari Català.

2 Biblioteca de Catalunya, CAT BC. Fons *Estudis Universitaris Catalans*, EUC. 1/2. Congrés Universitari Català, hi consten les conclusions provisionals i les esmenes de Carles Francisco y Maymó, de 1902. El tema segon és l'idioma: “Ponencia del Sr. D. Joseph M. Masramón y Vilalta, alumne de la Facultat de Dret. CONCLUSIÓN: La lengua official de la Univeristat catalana y de la ensenyasa á cárrech dels Municipis, será la catalana. Axó, no obstant, no ha d'impedir que subsidiaria ó interinament s'usin alters idioms sempre que'ls professors hagin de ser no catalans”. En Carles Francisco ralla a sobre “«que'ls professors hagin de ser no catalans» o proposa “«las necesidades de l'ensenyasa ho reclaman”.

3 Biblioteca de Catalunya, CAT BC. Fons *Estudis Universitaris Catalans*, EUC. 1/2. Congrés Universitari Català.

4 Els *Estudis Universitaris Catalans*

Aquestes idees es concretaren en la creació dels *Estudis Universitaris Catalans* (Monés i Pujol-Busquets, 2001-2002, p. 141) el 25 de maig de 1903 (Balcells, 2001, p. 17), on s'hi implicaren activament persones de la Lliga Regionalista (De Riquer, 1977, p. 272). Els ingressos del 1903 mostren⁴ que diferents entitats subvencionaren⁵ la iniciativa: l'Ateneu Barcelonès, la Lliga Regionalista, els Col·legis d'Advocats de Mataró i Barcelona, l'Acadèmia de Jurisprudència, les Diputacions de Girona i Barcelona, el Foment del Treball Nacional, l'Ajuntament de Barcelona, la Societat Econòmica d'Amics del País, etc. En la comptabilitat de 1906⁶ apareixen els pagaments als professors Antoni Borrell, Antoni Rubió i Lluch, Francesc Carreras, Guillem Graells, etc.

Suposem que com a conseqüència de la seva iniciativa anterior a la Universitat de Barcelona amb la creació d'ambdues càtedres, el 1907 Manuel Duran i Bas va ser distingit com a president honorari⁷ dels EUC (Balcells, 2011, p. 17; Camps i Arboix, 1961, p. 70), juntament amb el jurista Joan de Déu Trias i Giró i l'historiador Ramon d'Abadal i Calderó (Monés i Pujol-Busquets, 2001-2002, p. 142), com a membres de la junta.

Una vegada creats formalment com a associació legal, els EUC van sol·licitar a la Universitat de Barcelona la creació de dues càtedres, una de dret civil català i una altra d'història de Catalunya. El Ministeri d'Instrucció Pública trigà dos anys en respondre negativament a la sol·licitud de fer classes oficials en una llengua que no fos el castellà⁸ (Grau Mateu, 2005, p. 269) però els promotors dels EUC van optar per avançar-se al resultat: els cursos d'ambdues càtedres lliures van començar l'octubre de 1903 a la seu de l'Ateneu Barcelonès, i, el gener de 1904, les classes d'economia social i política a la seu de Foment del Treball (Balcells, 2011, p. 17-21). Més endavant s'amplià el nombre de càtedres d'altres matèries.

Segons les idees de Carles Francisco i Maymó,⁹ la càtedra de Dret Civil Català:

A. Son necesarias:

1er. Porque avuy es depressiva la manera com s'enuncia l'assignatura del dret civil y queda al arbitri del catedratic ensenyar o no el català.

2n. Porque l'exercici professional las exigeix (tentativas que ho demostren) (conferencias en l'Ateneu y Academia; id. Universitat; projecte Col·legi)

B. Deuhen compendre:

1er. L'ensenyansa de tot¹⁰ el dret privat vigent a Catalunya.

2n. Especialment la del "consuetudinari" (llibertat civil en Catalunya).

C. Deuehn tenir caràcter oficial.

1er. L'estat avuy encarregat y monopolitzant l'ensenyansa deu donarla bé.

2. Deuhen existir analogies en totes las regions de dret especial.

4 Biblioteca de Catalunya, CAT BC. Fons *Estudis Universitaris Catalans*, EUC. 4/1.

5 Biblioteca de Catalunya, CAT BC. Fons *Estudis Universitaris Catalans*, EUC. 5/1-5/11, Subvencions.

6 Biblioteca de Catalunya, CAT BC. Fons *Estudis Universitaris Catalans*, EUC. 4/4.

7 Biblioteca de Catalunya, Fons *Estudis Universitaris Catalans*, EUC 9.9.1, carta de 14 d'octubre de 1903 signada per Josep Bertran i Musitu, com a tresorer dels EUC.

8 Biblioteca de Catalunya, CAT BC. Fons *Estudis Universitaris Catalans*, EUC. 2/3: "Pero como se pretende dar las nuevas enseñanzas en otra llengua que la nacional, [...] el Ministerio de Instrucción Pública [...] es el llamado a resolver en esta parte la petición de la Sociedad "Estudios Universitarios Catalanes" y en sentido absolutamente negativo." També a Biblioteca de Catalunya, CAT BC. Fons *Estudis Universitaris Catalans*, EUC. 10/46.

9 Biblioteca de Catalunya, CAT BC. Fons *Estudis Universitaris Catalans*, EUC. 3/1-1.

10 Subratllats a l'original.

Cap al 1904 es proposà un concurs entre els alumnes sobre el tema “Estudi crítich de la condició de la dona com a muller y com a mare en las costums juridicas y en la legislació vigent a Catalunya i reformes de que es susceptible”, que guanyà Ramon Coll i Rodés,¹¹ i va rebre elogis de Joan de Déu Trias i Giró. Veurem com la proposta de concursos acadèmics va ser un incentiu durant diversos anys. També consta¹² un llistat del curs 1904 on s’esmenten els 21 alumnes mereixedors del certificat d’aptitud i aprovació.

Les classes de la càtedra de Dret Civil Català per al curs 1905-1906 es feren als locals de l’Ateneu Barcelonès i anaren a càrrec d’Antoni Borrell i Soler, de 19 a 20 hores, diàriament. A més, a partir dels resultats obtinguts, “continuarà aquesta ensenyansa, que tant bon resultat ha donat en els dos anys que fa qu’és establerta, en las mateixes condicions que’ls anys anteriors. Els alumnes estudiaran directament sobre’ls textos y per medi de casos y treballs espacials que se’ls encomanarà”.¹³ Com veurem, la docència a través del mètode del cas també serà una constant.

Els EUC van poder començar a publicar la seva pròpia revista, *Estudis Universitaris Catalans*, on els professors feien una síntesi dels continguts explicats a classe i redactaven articles monogràfics. El primer director de la revista fou Carles Francisco i Maymó, que morí el setembre de 1908. El succeïren en el càrrec Lluís B. Nadal i Ferran Valls i Taverner, a partir de la mort de Nadal el 1913 (Balcells, 2011, p. 42).

La primera època de la revista *Estudis Universitaris Catalans* anà des del 1907 fins al 1918 i comptà amb 28 números. Possiblement, aquesta revista fou la primera acadèmica publicada periòdicament d’estudis universitaris, ja que la Universitat de Barcelona no havia estat capaç de publicar-ne cap sobre humanitats i ciències socials (Balcells, 2011, p. 42). D’aquí deriva l’interès per tractar el seu contingut i la llengua emprada.

4.1 Any 1907

Durant aquest any es publiquen 9 articles sobre dret:

Quadre 1

Articles sobre dret, primer any

Número-mes-any	Títol	Autor	Pàgines
1-gener-febrer-1907	“Dret civil català”	Antoni Borrell i Soler	8 a 11
1-gener-febrer-1907	“Dret civil català”	Josep Maria Bassols i Iglesias	42 a 43
1-març-abril-1907	“Observacions sobre uns testaments antichs”	Josep Vidal Tarragó	100 a 101
1-març-abril-1907	“Càtedra de dret civil”	Josep Maria Bassols i Iglesias	103 a 106
1-març-abril-1907	“Don Manuel Duran i Bas”	Ramon d’Abadal i de Vinyals	78 a 94
1-maig-juny-1907	“Dret civil català”	Josep Maria Bassols i Iglesias	170 a 173
1-maig-juny-1907	“La pretesa codificació del dret internacional privat i els interessos nacionals”	Joan de Déu Trias i Giró	137 a 142
1-set-oct-1907	“Dret civil català”	Josep Maria Bassols i Iglesias	329 a 331

11 Biblioteca de Catalunya, CAT BC. Fons *Estudis Universitaris Catalans*, EUC. 8/1.

12 Biblioteca de Catalunya, CAT BC. Fons *Estudis Universitaris Catalans*, EUC. 8/1-13. A Biblioteca de Catalunya, CAT BC. Fons *Estudis Universitaris Catalans*, EUC. 10/21 consta una carta d’alguns dels alumnes citats dirigida a la Junta on demanen “saber de la Junta dels Estudis (la) denominació (que) s’ha de donar en aquest títol, de poderlo usar per tot arreu, donant major aixís importància al mateix y servint de estimul pera que en cursos esdevenidors hi hagin alumnes desitjosos de posehirlo”.

13 Biblioteca de Catalunya, CAT BC. Fons *Estudis Universitaris Catalans*, EUC. 3/1-3.

Número-mes-any	Títol	Autor	Pàgines
1-nov-des-1907	“Dret civil català”	Josep Maria Bassols i Iglesias	392 a 394

Font. Elaboració pròpia.

El primer article jurídic publicat pels *Estudis Universitaris Catalans* va ser escrit per Antoni Maria Borrell i Soler, jurista de gran prestigi (Ventosa i Calvell, 1962), titulat “Dret civil català” i és més aviat introductori; per a l'autor, el dret civil català “mereix la protecció de tots els amants de la renaixença catalana”. Per tant, Borrell i Soler enllaça el moviment cultural amb la defensa del dret civil propi. No només això, sinó que qualifica el dret català com “un dels més preuats elements de la nostra vida com a nació, que s’ha mantingut viva pel Dret i per la llengua”; de manera que situa el dret al mateix nivell que la llengua catalana.

Qualifica la defensa del dret propi com una “lluyta” de la qual els seus “defensors mantingueren el foc quan s’havien apagat les demés bateries”, utilitzant un llenguatge lleugerament bèl·lic.

Entén que aquest objecte d’estudi “hauria d’arribar a tothom”, ja que afecta a tot tipus d’individus i circumstàncies: “relacions de família, [...] comprar (i) [...] contractar serveys [...] tenir casa o llogarla”. Per a Borrell i Soler, el dret “viu, més o menys definit, en la consciència del poble”, a manera del *Zeitgeist* de Savigny.

Identifica “la causa del Dret Civil Català” com “la causa de Catalunya” i centra el dret en tres baluards: “la tradició de la família y propietat catalana y de la llibertat civil”.

Des del punt de vista del contingut, Borrell i Soler admet que l’estudi del dret “no pot reduir-se al del que s’anomena indígena [...] sinó que’ls drets canònich y romà, en quant son supletoris, han d’entrarhi”, sense deixar de banda el propi “Còdich civil, en aquelles materies en que llurs preceptes han d’enllaçar-se ab els del Dret propi”. Aquesta visió és la mateixa que té la *Memoria* de Duran i Bas de 1883: que el dret civil català és una excepció d’un dret més genèric com és el del Codi civil de 1889.

El segon article publicat al número 1 és l’article de Josep Maria Bassols i Iglesias, també titulat “Dret Civil Català”; en aquest cas es tracta d’un resum dels punts explicats pel professor Borrell i Soler.

De l’article cal destacar la importància que li atorga a “l’estudi de l’enfiteusi”, que tenia “una importància jurídica-social immensa a Catalunya”, a la qual donà “tota mena de justes alabances”. S’explicaren qüestions sobre les diferents tipologies contractuals (rabassa morta, censos sense domini, etc.), sobre els lluïsmes, etc. El tractament de l’enfiteusi, ja a 1907, prova la importància d’aquest contracte dins el dret civil català. A més d’altres referències a l’incompliment contractual o al compliment avançat de les obligacions, s’esmenta la part pràctica de “casos pràctichs [...] que (l’alumne) desenrotlla per son compte punts de Dret interessantíssims, essent convenientment dirigits pel senyor Borrell y Soler”.

L’article “Observacions sobre uns testaments antichs” de Josep Vidal i Tarragó, el qui fora candidat de la Lliga Regionalista a les eleccions de 1923 per Berga segons *La Veu de Catalunya* de 22 d’abril de 1923, aporta una visió pràctica “per poder formar el vertader concepte de Dret nacional”. De fet, és el poble, “ab la seva activitat y sentiment juridich”, qui li donarà “l’interpretació propia del esperit nacional”. Aquest dret pràctic estaria “al costat o devant del Dret escrit” i estaria “format espontànea y tradicionalment pel poble”. Per tant, el *Zeitgeist* no només apareix de les normes, sinó també dels costums i pràctiques jurídiques propis de cada poble. Veiem que la relació entre el contingut de la revista dels EUC i l’Escola Històrica del Dret és patent.

En l’exercici que proposa Vidal i Tarragó es fa servir un testament “ab set testimonis” de l’arxiu parroquial de Cadaqués, obtingut gràcies a la intervenció de “Frederich Rahola”. I el fet és que la presència de 7 testimonis és “una excepció contra la pràctica generalment seguida en la major part de Catalunya en que es basten dos testimonis”. Cita Vives i Cebrià com a referent acadèmic, de manera que trobem una continuïtat entre els comentaris del primer el 1863 i l’article que comentem del 1907.

El següent article de Bassols i Iglesias titulat “Càtedra de dret civil català” és una ressenya de la seva activitat, en tant que alumne, on sobretot desgrana el temari tractat, posant èmfasi en l’explicació de les tipologies contractuals. Al mateix 1907 apareixen 3 articles de Bassols més titulats “Dret civil català”: el primer (de

maig-juny), resumeix la docència sobre el dret successori amb detall; el segon (setembre-octubre), que s'inicia amb una exposició sobre la incidència de la codificació en el dret civil català, continua amb l'objecte del dret i acaba amb una breu explicació sobre la nul·litat dels actes jurídics; el tercer i últim article de Bassols del 1907 (novembre-desembre) glossa el temari de la càtedra i parla del dret de família (pàtria potestat, dot, capítols matrimonials, tipologia de matrimonis, béns parafernals, separació de béns, etc.). Els 4 articles són breus d'entre 3 i 2 pàgines cadascun.

En canvi, més interès té l'article llarg (17 pàgines) que publicà Raimon d'Abadal i de Vinyals sobre la figura de Manuel Duran i Bas. Al respecte cal tenir present que Duran morí el 10 de febrer de 1907¹⁴ de broncopneumònia.

D'Abadal explica que els "hòmens notables", mentre viuen, "formen part del cos orgànic del poble", admetent aquesta idea organicista de la societat, pròpia també de l'Escola Històrica del Dret de Savigny (Vallet de Goytisolo, 2006).

De Duran i Bas, D'Abadal destaca la seva faceta d'educador "de les actuals generacions catalanes" i concreta que "la nostra institució mateixa dels *Estudis Universitaris Catalans* se pot dir que forma part del llegat del Mestre. Ella vol ser per demunt de tot educadora del poble català". L'autor incorpora la visió harmonicista: "l'activitat feconda d'un poble no es més que l'ajustament, la suma armònica de les activitats individuals dels elements que'l componen".

D'Abadal posa de relleu les "obres" de Duran com a Rector de la Universitat de Barcelona: les conferències del Dr. Robert sobre la patologia mental "en ses relacions ab els tribunals de justícia" el dies 13 i 17 de febrer dins el curs 1897-1898, que foren realitzades i editades en castellà (Robert, 1898); les del doctor Trias i Giró sobre el dret català, abans esmentades, i les del doctor Rubió i Lluch sobre literatura catalana. Segons D'Abadal, aquestes conferències foren "la llevor [...] (de la) que han eixit els *Estudis Universitaris Catalans*".

El mateix autor destaca de manera explícita la postura filosòfica sobre el dret de Duran i Bas:

Al sotscriure el pensament de Savigny de que'l dret positiu viu en la consciència comuna del poble, y de que la seva creació es un fet realitzat en comú [...] com a obra del esperit general que anima a tots els membres d'una nació [...] (la) fesomía moral que'ls es pecualir [...] es lo que signfica esperit general de la Nació, o, per dirho més bé, esperit nacional.

Ens interessa destacar que aquest *Zeitgeist* de l'Escola Històrica del Dret serà la postura iusfilosòfica preeminent en la reivindicació del dret civil propi, enfront de la codificació civil espanyola uniformitzadora. De fet, el mateix D'Abadal reconeix que les conviccions de Duran eren "sempre contraries a la codificació del dret a Espanya". Duran entenia que "la legislació que's diu de Castella no entranya un mèrit superior a la que regeix a Catalunya" i discutia que la codificació s'hagués de fer mitjançant l'homogeneïtzació a partir de la normativa castellana: "per quín títol? [...] (si és en base) a l'extensió del territori, element que es [...] important pera senyalar lo extens de l'autoritat d'una legislació, no ho es per igual per justificar la seva superioritat sobre una altra".

Si bé Duran defensà el dret civil, D'Abadal cita l'opinió de Duran sobre el "nostre Dret públich perdut y mort", del qual transcriu una clara apologia i defensa:

Allò -y permeteume aquesta disgressió en defensa d'aquelles institucions- que's considera com un progrés en els temps moderns, o sia el dret de crítica que tenen els Parlaments dels actes del Govern, allí existia en la Comissió que tenien les Corts el dret de nomenar per que judiqués els actes dels oficials del Rey, com llavors se deya, y'ls fes objecte de residència.

Creiem interessant aquesta transcripció de D'Abadal respecte a Duran perquè va més enllà del dret civil, abasta el dret públic i un dels seus fonaments, com fou l'iuscentrisme polític català.

El següent dels articles de 1907 que cal esmentar és el de Joan de Déu Trias i Giró, del maig-juny, pàgines 137-142, titulat "La pretesa codificació del dret internacional privat y els interessos nacionals". Una de les idees

¹⁴ Arxiu Contemporani de Barcelona, Índex de Defuncions, Homes, A-K 1907, tom 689/1.

expressades en el text, i que lliga amb la influència de l'escola historicista, és la que explica la resistència de determinades institucions civils, com la família, les successions i la propietat immoble, a la influència jurídica estrangera: aquesta resistència derivaria "de l'importància que'ls Estats actuals donen al element sociològic esmentat, més expressiu de la vida, o de l'ànima nacional".

Trias i Giró admira "aquell esplèndid aïslament" de la Gran Bretanya i els Estats Units d'Amèrica, respecte al dret internacional concretament privat, "enfront a les temptatives més o menys platòniques vers la codificació del Dret internacional privat iniciades per la diplomàcia del Continent d'Europa y del Centre y del Sur del Continent americà". Però, tot i així, desgrana les iniciatives d'ambdós països per acordar tractats internacionals per "per afiançar l'expansió de llurs energies econòmiques", com per exemple, les unions internacionals telegràfiques i postals, i la dedicada a la protecció de la propietat industrial.

El més interessant de l'article de Trias i Giró és que dona una informació detallada de la situació de la codificació del dret internacional privat, concretant els diferents intents frustrats al respecte, com foren les conferències de La Haia de 1893, 1894, 1900 i 1904. A més, explica la diferent visió del dret internacional privat dels acadèmics i dels representants polítics dels països, el quals veuen el primer com "una cortesia (comitas gentium), admesa, entre Estats que viuen pacíficament", però susceptible de ser excepcionada per la via de l'ordre o l'interès públic intern.

Conclou Trias i Giró:

Estem encara molt llunyans d'arribar a una codificació del Dret internacional privat, y més val que no vingui si ha d'esser á despeses del esperit nacional, puix, aixís com no seria bon Dret en l'interior aquell que [...] afeblís les energies del cos social [...], tampoch compliria sa missió el Dret internacional en cap de ses branques si, en lloch d'esser una garantia de l'independencia y de l'autonomia dels pobles, penyores de sa suïtat y de sa personalitat, estronqués sa vida y ses energies en el sí d'un mal entès concepte de l'Humanitat absorbent y nivelladora.

Així, veiem com l'article de Trias i Giró prova que, des del principi, els continguts dels EUC estigueren oberts a les notícies de fora de Catalunya, si bé amb una concepció igualment historicista, conservadora d'aquell esperit nacional, dubtosa de la bondat de les influències estrangeres.

4.2 Any 1908

Els articles del segon any de la revista foren els següents:

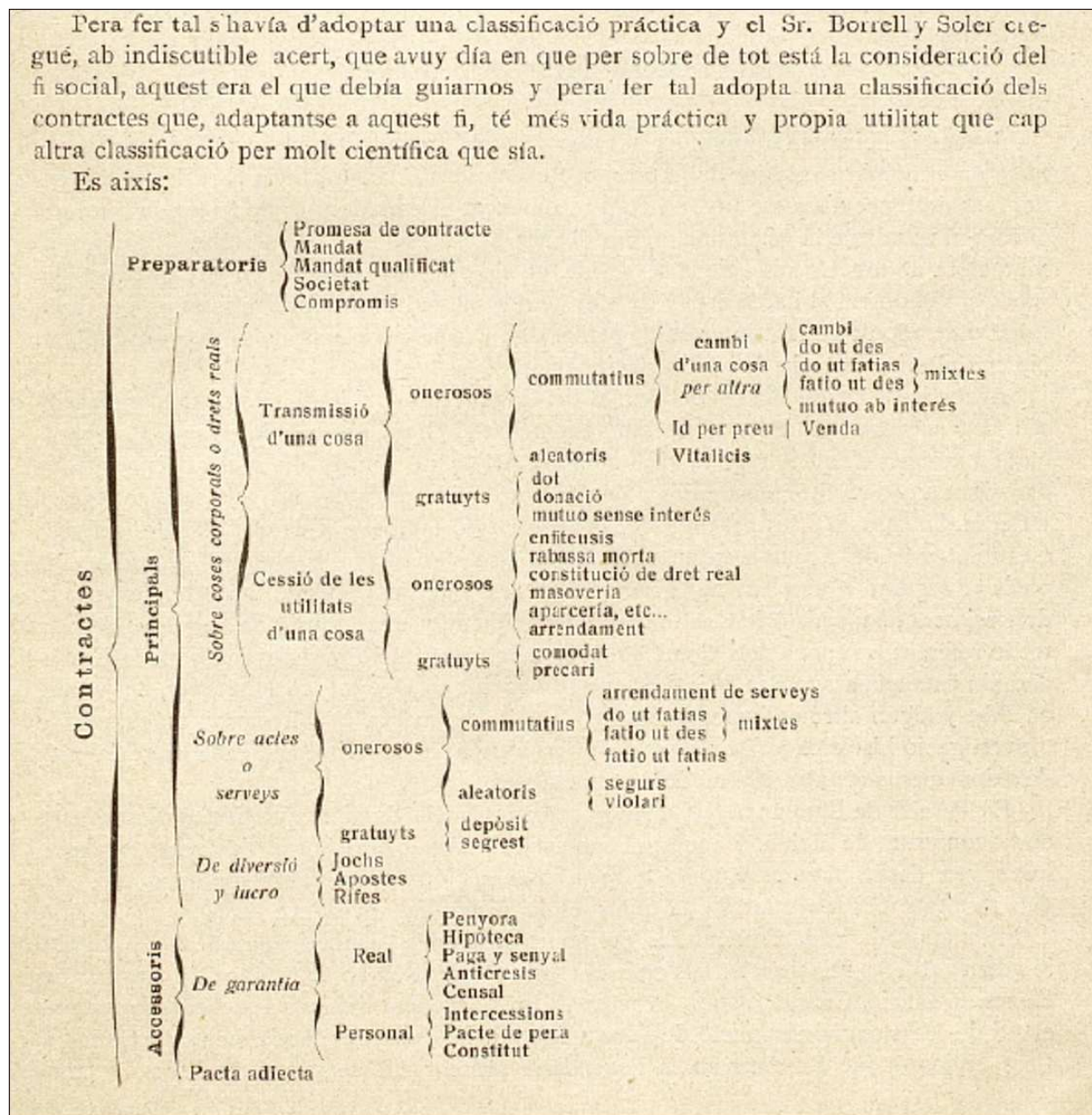
Quadre 2

Articles sobre dret, segon any

Número-mes-any	Títol	Autor	Pàgines
2-gener-febrer-1908	"Dret civil català"	Josep Maria Bassols i Iglesias	46 a 48
2-març-abril-1908	"S'ha de pagar lluisme per les enagenacions forçoses per causa d'utilitat pública?"	Antoni Borrell i Soler	65 a 89
2-març-abril-1908	"Dret civil català"	Josep Maria Bassols i Iglesias	113 a 114
2-juliol-agost-set-oct-nov-des-1908	"Origen, naturalesa y fins del escreix"	J. Poch i Feixes	321 a 331
2-juliol-agost-set-oct-nov-des-1908	"Dret civil català"		332

Font. Elaboració pròpia.

Comença el número de 1908 amb la ressenya de l'activitat de la càtedra de Dret Civil, escrita per Josep Maria Bassols i Iglesias, on es concreten els temes explicats per Antoni Borrell i Soler: sobre dret de família, l'any de plor, la tenuta "y demás drets de la viuda" (noti's el femení i la manca de referència al vidu); sobre dret d'obligacions, el compliment, l'incompliment, la mora, "la solidaritat y correalitat d'accions", la cessió d'accions, la seva extinció, el pagament, la novació, la transacció, etc.; i finalment, s'explicaren qüestions sobre contractes i els contractes de promesa, mandat i "mandatum qualificatum". També consta un esquema del professor Borrell i Soler sobre les diferents tipologies contractuals, que serví de guia docent:

Font. Josep Maria Bassols i Iglesias, al seu article 'Dret civil català' de 1908.

Aquest esquema prova que la temàtica contractual de la docència de la càtedra de Dret Civil Català era extensa i segurament molt similar a la que es podia fer a la Universitat de Barcelona, però explicant les característiques "catalanes" dels diferents contractes; fet que podria significar la voluntat dels professors de la càtedra de Dret Civil que aquesta pogués ser l'equivalent a les classes ordinàries de la universitat.

També es feu la proposta de concurs adreçada als alumnes que pel 1908 havia de tractar sobre "Origen, naturalesa y fins del escreix". Més endavant, es publicà el resultat del concurs.

El següent article del 1908 és un llarg estudi titulat “S’ha de pagar lluisme per les enagenacions forçoses per causa d’utilitat pública?”, escrit per Antoni Borrell i Soler; per aquest, la importància pràctica de l’estudi rau en “la reforma interior de Barcelona”, és a dir, l’obertura de la Via Laietana de Barcelona, que va començar el 1908 i va finalitzar el 1958 (Nasarre i Ortiz, 2002, p. 169) i va suposar l’expropiació de gran quantitat de terreny privat en aplicació de la Llei d’Expropiació Forçosa de 10 de gener de 1879¹⁵ (Molet i Petit, 2003, p. 248).

Després d’una llarga explicació sobre la gènesi històrica del lluisme, Borrell i Soler, que entén que el propietari directe és veritable “propietari” de la finca, exposa la seva postura, fixant-se en determinats casos explicats per Fontanella.

A la part central del text, Borrell i Soler cita l’article 50 de la Llei d’expropiació forçosa de 1879 que establia que les expropiacions que es duguessin a terme en les reformes interiors de grans poblacions, com Barcelona, es farien incloent-hi els censos, dominis i tota altra classe de gravàmens i servituds que afectessin directament o indirecta al dret de propietat, “de manera que, feta l’espropiació, no pugui revindre de cap manera sobre’ls nous casals que’s formen”.

Borrell i Soler cita la Sentència del Tribunal Suprem de 9 de novembre de 1898, que decideix la qüestió de si s’ha de pagar el lluisme per l’expropiació d’una finca situada a Barcelona i gravada amb un cens emfiteutic, resolent afirmativament. Aquesta sentència entengué que el lluisme és “una part de preu no cobrada que’s reserva percebre en la forma aleatoria del cobro de lluismes” i no està condicionat a que la venda sigui o no voluntària, derivada o no d’expropiació.

Però l’autor, fent ús del principi de previsibilitat contractual, està en contra del criteri del Tribunal Suprem i entén que el lluisme només es merita en les transmissions voluntàries, ja que “son les que en l’immensa majoria de casos foren previstes y entraren com motiu del consentiment al otorgar el contracte enfiteutic. [...] Així no hi ha obligació de pagarlo, porque no estigüé en l’intenció de cap dels contrayents”. Finalment, acaba concluint que el “lluisme es el major enemich qu’en la pràctica té l’enfiteusis [...] (i que) una part de la conciencia jurídica popular [...] se manifesta ruidosamente contra’ls lluismes”.

Més enllà de la correcció o no de la postura de Borrell i Soler, destaquem la voluntat de tractar temes aleshores actuals dins la revista dels *Estudis Universitaris Catalans*. L’emfiteusi, ara potser més que ignorada, era a principis del segle xx una institució que estava dins el debat jurídic i el fet de publicar-ne un treball sobre la seva afectació per l’expropiació forçosa dels terrenys de la Via Laietana denota l’actualitat de la revista.

El següent article del 1908 torna a ser una ressenya sobre les classes de la càtedra de Dret Civil fet per Bassols i Iglesias, les explicacions del qual continuaren a partir de l’esquema sobre tipologies contractuals que hem vist més amunt. Es detallen breus perfils de cadascun; per exemple, de la hipoteca es diu que “avui té una vida floreixent gracies a l’estensió y seguretat que mercès a ella adquireix el crèdit territorial”.

Finalment, hi ha una referència a l’explicació de “les causes de les obligacions [...], es parlà de les provinents de la llei d’accidents de treball y dels còdichs generals espanyols”. Es refereix a la Llei d’accidents de treball de 30 de gener de 1900,¹⁶ que introduí per primera vegada a l’estat espanyol la responsabilitat objectiva de l’empresari per tots els accidents laborals dels treballadors, abandonant la responsabilitat per culpa contractual del Codi civil espanyol de 1889 (Espuny Tomàs, 2005; García González, 2015). En l’explicació de les classes de les accions rescabadores derivades dels accidents de treball regulades per l’aleshores recent i controvertida Llei d’accidents de treball, trobem un altre exemple de l’actualitat de les matèries tractades per la càtedra de Dret Civil. Ignorem si a les classes ordinàries de la Universitat de Barcelona es tractaven aquests tipus d’accions, de recent incorporació al dret espanyol, ja que no hem tingut accés als temaris de l’assignatura d’aquests anys.

A més, aquest fet també ens mostra la inicial relació estreta entre les primeres normes socials i el dret civil. El 1908 encara no es pot parlar d’un dret laboral (De la Villa Gil, 2003, p. 135), en tant que conjunt de normes

¹⁵ Gaceta núm. 12, de 12 de gener de 1879.

¹⁶ Gaceta núm. 31, de 31 de gener de 1900.

coherents sobre un determinat àmbit, sinó que només trobem normes relativament aïllades sobre la qüestió social i problemes concrets del treball i de les classes subalternes.

El següent article sobre dret és el titulat “Origen, naturalesa i fins del escreix” escrit per J. Poch i Feixes i que fou mereixedor del “premi en el primer concurs celebrat entre’ls alumnes de la Càtedra de dret Civil Català durant el curs 1907 a 1908”, abans esmentat. Un detall a destacar és la temàtica escollida pel concurs, ja que l’escreix és la donació “que fa el marit o altre en nom seu a la muller, en correlació al dot que aquesta aporta al matrimoni, pera assegurar els seus drets sobre’l meteix”. És a dir, estem davant una temàtica de dret de família.

L’últim dels articles del 1908 tracta molt breument sobre les classes de la càtedra de Dret Civil. Aquí, entre d’altres temes, es fa referència a les explicacions sobre “el carácter del Dret Català dins el regisme jurídic d’Espanya y l’ordre de prelació de les fonts del Dret positiu”. També sobre “la situació jurídica creada per la publicació del Còdich civil [...] y lo que va resultant de l’interpretació que’l Tribunal Suprem ha donat” sobre la prelació del Codi civil espanyol, “considerat com supletori”, i el dret civil català.

Això ens dona pistes sobre el caràcter actual dels temes tractats a la càtedra, on no només es tractaren institucions clàssiques, sinó que es donaren explicacions sobre la situació aleshores actual del conflicte de la codificació civil espanyola.

4.3 Any 1909

El quadre resum dels articles publicats el 1909 és el següent:

Quadre 3

Articles sobre dret, tercer any

Número-mes-any	Títol	Autor	Pàgines
3-gener-febrer-1909	“Dret civil català”		75
3-gener-febrer-1909	“Estudi i ensenyança del dret a Catalunya abans del segle XVIII”	Guillem M. de Brocà	31 a 39
3-març-abril-1909	“Dret civil català”		160 a 161
3-maig-juny-1909	“Dret civil català”		265 a 266
3-juliol-agost-1909	“La Vida civil i l’esperit nacional”	Joan de Déu Trias i Giró	309 a 318
3-nov-des-1909	“Dret civil català”		547 a 548

Font. Elaboració pròpia.

Les quatre ressenyes sobre les classes de la càtedra de Dret Civil deixen d’anar signades pel seu autor. Per això i per la seva brevetat hem cregut oportú resumir-ne el contingut de manera seguida.

La primera de les sessions ressenyades, “passades les festes de Nadal y d’any nou”, explica de manera detallada el contracte d’emfiteusi: l’escriptura d’establiment, el lluïisme, la fatiga i “sobre tot la prescripció, redempció y l’espropiació forçosa de la finca enfitèutica”. També es concretà la rabassa morta, la penyora, la hipoteca, “donant idea del sistema hipotecari vigent”. Acabada l’explicació dels contractes, s’inicià el dret successori:

Cada dia s’ha discutit y resolt pels dixebls un cas práctic, prèviament anunciat y donat a conèixer per copies a màquina fetes per un dels dixebls. Pera tema del concurs de Nadal s’assenyala aquest: “Accessió de mobles a immobles: estudi comparatiu entre’l dret vigent a Catalunya y’l Còdich civil”.

Al març, es continuà amb la institució dels marmessors, “fent notar les diferencies que ofereixen ab els albaceas castellans”. Seguiren els llegats, les seves possibles càrregues, els prelllegats, etc.; sobre la successió intestada, “estudiant son fonament, el dret aplicable tenint en compte el dret romà, l’especial de Catalunya y discutint si’l Còdich Civil es aplicable en sotstitució de la llei anomenada de mostrencos, de 1835”.

Seguiren la col·lació, les successions forçoses, la llegítima, “fent notar especialment l’importància social del nostre sistema llegítimari, [...] remarcant [...] que’s considera al llegítimari com simple acreedor o llegatari, com a condòmino dels bens o com a cohereu. [...] s’estudià la quarta marital com única successió forçosa imposada per la llei a Catalunya, a favor de la viuda pobre”.

El mes d’abril s’iniciaren temes de dret de família i d’obligacions, per exemple, els capítols matrimonials i els “quasi contractes de vehinat”, i es van continuar els primers durant el mes de maig, on s’examinaren les diferents tipologies de capítols segons “l’ordre d’esposició usat pel Notari Faus, de Guissona, a les conferències donades a l’Acadèmia de Jurisprudència”. Es refereix a les conferències que Josep Faus i Condomines donà entre els dies 20 de març i 15 i 16 de maig de 1907, publicats el mateix any per la impremta Fills de Jaume Jepús, de Barcelona.

“Després s’estudià el tantumdem de Girona, comparantlo ab la donatiu propter nuptias romana; l’associació a compres y millores tarragonina, l’agermanament tortosí, la mitja guanyeria aranesa y l’igualtat de bens y guanys que vá perdentse al bisbat de Girona. [...] (finalment) l’any de plor y tenuta”. Cal concloure que la concreció dels temes tractats fou molt intensa, detallant les institucions pròpies del dret civil català.

També consten transcrits alguns casos pràctics tractats a les classes, per exemple:

“Cas nº 42. Resolt el día 28 de Novembre. A compra una casa a B, el qui paga el preu mitjansant una lletra de cambi. A son venciment A no paga la lletra, mes abona un any d’interessos de so capital. Passen 16 anys sense pagar res més y B reclama el preu, oposant B prescripció. Defensaren: A, Sr. ...; B, Sr. ...”.

L’1 d’octubre s’inicià un nou curs, “justificant l’existència d’un dret civil especial a Catalunya” i consta que es començaren, de nou, a explicar temes tractats en el curs anterior, ja esmentats. A més, es diu “al començar les vacances de Nadal s’havien discutit 25 casos. Durant els set cursos que fa qu’existeix aquesta Càtedra s’han variat cada any els casos pràctics a resoldre”, fet que confirma la voluntat pràctica de la docència i, a més, posa en qüestió algunes opinions sobre “innovació docent” a Dret per la via del mètode del cas.

Parlant sobre la docència del dret, el primer dels articles publicats el 1909, deixant de banda les ressenyes abans comentades, fou el titulat “Estudi y ensenyança del dret a Catalunya avans del segle XVIII”, escrit per Guillem Maria de Brocà.

L’autor inicia el relat a Roma, esmenta Justinià, els visigots i el *Liber Iudicum*, Bolonya, el dret canònic, Gracià, Sant Raimon de Penyafort, els Usatges i l’Estudi General de Lleida, de Barcelona, Girona, Nàpols, València, Vic, etc. De fet, Brocà explica més aviat com es crearen aquestes universitats i quan reberen la sanció eclesiàstica per poder ensenyar els dos drets, i ho fa de manera cronològica. Acaba esmentant que “Felip V decretà en 1717 la mort de totes les Universitats de Catalunya, quedant sols com a colegis agregats a la nova Universitat creada, els de Cervera, Tarragona y Solsona per Humanitats y Teologia”.

L’altre article de 1909 fou el signat per Joan de Déu Trias i Giró titulat “La vida civil y l’esperit nacional”, i consistia en la transcripció de la seva “dissertació a l’Associació Catalana d’Estudiants el dia 23 de Janer de 1909”.

Trias i Giró comença reconeixent que “estem reconstituïnt, senyors, la personalitat espiritual de Catalunya [...] l’esperit de la qual se troba actualment en plena restauració”. Trias distingeix entre dret civil, que “regula les institucions socials en sa vida íntima” i el polític, que s’ocupa “de la família, de la propietat de les agrupacions intel·lectuals, obreres y econòmiques, de les classes socials corporativament organitzades; però se’n ocupará en quant aqueixes institucions de la vida civil participen més o menys en la constitució dels poders”.

Respecte a la referència al corporativisme en l’esfera social, no cal oblidar que Trias i Giró col·laborà a la *Revista Social*, publicació de referència del catolicisme social de principis del segle XX (Bengoechea, 1998, p. 140); per tant, no és estrany que a 1909 propugnés una estructura social corporativa. Així, conceptua la família com “la primera cèlula social: pel cristià es l’associació en l’ordre temporal més directament instituïda per Deu y el primer vincle de les demés associacions”.

Lliga la defensa del dret civil propi, amenaçat pel “projecte de Còdech [...] ab el literari, (que) han senyalat els llindars del ressorgiment de Catalunya”. Però avisa que “devem prevenirvos del prejudici (sic) de l’escola materialista històrica segons el que les col·lectivitats no’s mouen sinó pels ideals econòmichs”. És a dir, confronta la seva visió de la defensa del dret civil propi amb el marxisme, que ell creu limitat als incentius econòmics.

Finalment, en confirmació de l’anterior, Trias i Giró parla de les classes opulenta i proletària. D’aquesta diu que és:

Digna de llàstima y commiseració [...] condemnada (com diu justament el Sant Pare Lleó XIII) a una miseria immerescuda. Per aqueixa pobre classe tampoch hi há patria, tot li es patria com dihem en català, porque no té res que perdre enlloch. Lligada a un miserable jornal insuficient a les necessitats de la vida quotidiana, ni forma patrimoni, ni té llar. [...] Per ço aqueixa classe [...] considera el sentiment de la patria com un mirallet ab que les classes burgeses tracten d’enlluernarla.

I proposa: “Difundir els beneficis de la vida social al modern proletariat es ensemps fer patria y complir un deber caritatiu”. De manera curiosa i respecte a la difícil possibilitat que la classe treballadora es formés un patrimoni, Trias recorda que “en nostres antigues institucions (com per exemple el contracte enfiteutic) pot trobarse algun pal·liatiu a l’esmentada dificultat”. També proposa la formació de mutualitats, cooperatives de consum i de producció com a eines jurídiques per ajudar la classe obrera.

Finalment, informa als seus alumnes que el servei militar obligatori és “una grossa injusticia, y que ja es hora de que acabi aqueix prejudici (sic) abominable de carregar el feix més gros en la conservació del ordre constituït a les classes pobres, que son precisamente les que menos tenen per conservar”. Trias no nega la necessitat del servei militar, però sí que veu necessari que les altres classes assumeixin igualment el cost de mantenir l’statu quo.

El discurs de Trias i Giró que expressa en l’article i formulà oralment davant d’alumnes és conservador, catòlic social, on la beneficència i el paternalisme classista li és inherent, i contrari a idees polítiques marxistes. Podríem presumir que es dirigí a estudiants igualment de classe acomodada.

4.4 Any 1910

Els articles sobre dret publicats el 1910 foren només dos:

Quadre 4

Articles sobre dret, quart any

Número-mes-any	Títol	Autor	Pàgines
4-gener-juny-1910	“Dret civil català”		251
4-juliol-des-1910	“Notes sobre la formació de les compilacions de ‘Constitucions i altres Drets de Catalunya’ i de ‘Capítols de Corts referents al General’”	Jordi Rubió i Balaguer Ramon d’Abadal i de Vinyals	409 a 435

Font. Elaboració pròpia.

Desconeixem el motiu de l’escàs nombre d’articles sobre dret al número de 1910; de fet, la revista va passar dels 6 volums del 1909 a només 2 del 1910 i només 1 del 1911.

Respecte als treballs de 1910, el primer dels articles resumeix les classes de la càtedra de Dret Civil Català i no està signat. Consta que se seguiren les classes sobre les modalitats contractuals, d’acord amb l’esquema de l’any anterior i que continuà la docència mitjançant el plantejament, discussió i resolució de casos pràctics.

El segon està escrit en coautoria entre Jordi Rubió i Balaguer i Ramon d'Abadal i de Vinyals, titulat "Notes sobre la formació de les compilacions de 'Constitucions y altres Drets de Catalunya' y de 'Capítols de Corts referents al General'". Estem davant un article moderadament llarg, 31 pàgines, d'història de dret català clàssic, de dret polític i institucional.

El treball comença amb la presentació que els braços fan a Ferran I durant les Corts de 1412 d'un capítol sobre "reunir y ordenar sistemàticament tots els elements dispersos y donarlos nova força y autoritat a fi d'acabar ab la confusió y desordre que en l'administració de justícia necessàriament portava un conjunt de disposicions legals acumulades desde el segle XI sense mètode ni concert". I seguidament transcriu el text del capítol de cort VIII que acorda la compilació del dret català aleshores vigent editat en català i que estableix les instruccions per complir-ho. L'article exposa unes "notes" sobre algunes característiques de l'encàrrec compilatori: els veritables autors de la compilació, la feina de comprovar les normes que s'havien d'incloure, la traducció al català, l'ordenació sistemàtica de les normes compilades (tasca diferent de la formació i correcció), sobre el dipòsit de l'original i les còpies del llibre compilat.

Els autors repassen les condicions per dur a terme la compilació. Per exemple, si bé la historiografia sempre ha entès que els compiladors foren tres, Jaume Callís, Bononat Pere i Narcís de Sant Dionís, Rubió i D'Abadal arriben a la conclusió que només van ser dos, Callís i Pere, i opinen que la Diputació encarregà "una nova correcció y arreglo a Francesc Basset y Narcís de Sant Dionís". Tot a partir dels rebuts o "promeses de pagament" d'honoraris que trobaren a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

Respecte a la tasca d'ordenació de la compilació, l'article té un actiu remarcable: conté un esquema on es relacionen en paral·lel els títols del contingut dels diferents llibres de la Compilació, del *Codex* de Justinià i del Compendi de Narcís de Sant Dionís, de manera que es pot comprovar la semblança i les discordances entre els tres textos. A més, és visualment fàcil de veure la influència del *Codex* respecte als altres dos textos i, a l'inrevés, les innovacions que el dret català feu respecte el text justinianeu, encara que només a partir dels títols de les Constitucions i no del seu redactat concret.

També descriuen els dos exemplars, que són les còpies autèntiques llatina i catalana, dipositats a la Casa de la Diputació i que aleshores (ara) es troben a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. I confirmen que els dos exemplars "son deguts [...] a la mà d'aquell Joan de Bellmunt, escriba de lletra rodona y badell de la Seu de Barcelona", també d'acord amb les promeses de pagament pel seu treball.

Finalment, explica la confecció d'un altre llibre, "la recopilació de totes les disposicions legals (com 'capítols de Corts generals celebrades als catalans, lletres, confirmacions e altres concessions'), 'fetes e atorgades en favor del General de Cathalunya...' [...] per myllor veure e conservar los privilegis e llibertats del dit General'". És a dir, es reuniren les normes que atorgaven poders a la Diputació del General, per tal de tenir-ne coneixement i garantir-ne, així, el seu compliment i exigència. De la mateixa manera, els autors descriuen el manuscrit que es troba a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

4.5 Any 1911

Els articles jurídics publicats aquest any foren els següents:

Quadre 5

Articles sobre dret, cinquè any

Número-mes-any	Títol	Autor	Pàgines
5-gener-des-1911	"Estudis de codificació catalana en 1809"	Enric Cubas i Oliver	60 a 63
5-gener-des-1911	"El matrimoni en el Codi civil espanyol: recull de defectes i censures"	Daniel Danés i Torras	97 a 112

Número-mes-any	Títol	Autor	Pàgines
5-gener-des-1911	“Dret civil català: El testament sacramental en el Bisbat de Girona”	Joaquim Carreras i Artau	131 a 135

Font. Elaboració pròpia.

El treball de Cubas i Oliver, titulat “Estudis de codificació catalana en 1809” explica “l’intent per part dels francesos de codificar el dret català” durant els anys en els que el Principat formà part de França, durant la Guerra del Francès.

L’article parla de l’advocat Josep Anton Verdaguer, que sembla que formà part de la “comissió de juriconsults catalans als que s’encomanà la codificació” del dret català. Els papers que feu servir per a la seva tasca foren entregats pel seu net a Bonaventura Muñoz, aleshores president de l’Audiència de Barcelona, però fou impossible de trobar posteriorment. Per això, l’autor construeix el seu article a partir del que va arribar a saber el net, l’Ernest Lliví i Verdaguer, amic de l’autor.

Però com assenyala Lamarca (1995, p. 296), Cubas s’equivoca en pensar que els treballs eren per codificar el dret català, ja que només tenien com a objectiu la traducció dels textos codificats francesos al català, perquè aquests fossin aplicats al Principat.

El segon treball es titula “El matrimoni en el Codi civil espanyol: recull de defectes i censures”, signat per Danés i Torras i que deriva, en part, de les crítiques “d’autors castellans (i encara extretes exclusivament de dues revistes de Dret de Madrid”, com eren la *Revista General de Jurisprudencia y Legislación* i la *Revista de los Tribunales y de Legislación Universal*. La idea de Danés fou la de consignar les crítiques rebudes per la regulació del matrimoni per tal de provar la manca de correcció del Codi civil espanyol.

Creiem que el més valuós de l’article és el fet que tracta temes que aleshores eren d’actualitat. És a dir, la revista dels EUC no només parla sobre institucions pròpies de la història del dret català, com hem vist més amunt, sinó que també tenia una vocació de present, d’analitzar el dret vigent i exposar-ne les mancances i les crítiques. Això feia, d’alguna manera, de la mateixa revista un aparador dels debats jurídics presents en el moment de la seva publicació, i era d’utilitat també per als pràctics del dret a Catalunya.

L’últim dels treballs de 1911 és un breu article de Joaquim Carreras i Artau titulat “Dret civil català: el testament sacramental en el Bisbat de Girona”,¹⁷ que desgrana la història d’aquesta institució successòria. L’autor cita a juristes com Tomàs Mieres, que ja explicà la institució en la seva compilació de 1439; apareix al text Joan Pere Fontanella, però també Manel Duran i Bas, quan explica a la seva *Memoria* de 1883 que aquest tipus de testament encara es practicava a la diòcesi de Girona.

El text es pregunta si el testament sacramental, atorgat davant testimonis i que aquests prestin jurament sobre l’altar consagrat d’una església, és autòcton de Catalunya; acaba conclouent, amb Mieres i Fontanella, que mentre el privilegi d’atorgar aquest testament és només propi de Barcelona, pel cas estudiat, l’àmbit s’amplia a tota la diòcesi de Girona i no només a la mateixa ciutat.

Finalment, Carreras opina que no caldria fer desaparèixer el testament sacramental de la futura regulació o codificació del dret civil català i opta per conservar-la, al contrari del que pensava Duran i Bas.

4.6 Any 1912

Els treballs publicats sobre dret d’aquest any foren:

¹⁷ L’article apareix al número 5 del 1911, però estranyament està datat al final a l’octubre de 1916 i hi ha diverses referències i notes al peu posteriors a la data de publicació, que vindrien a confirmar la data de 1916. Ignorem el motiu d’aquesta discordança, tot i que Givanel (1931: 312) comenta que les raons econòmiques “retardaren considerablement la publicació dels darrers volums. El novè, que s’imprimí simultàniament amb el desè, no va veure la llum fins a l’any 1923”.

Quadre 6

Articles sobre dret, sisè any

Número-mes-any	Títol	Autor	Pàgines
6-gener-març-1912	“Les ‘Partidas’ a Catalunya”	Ramon Abadal i de Vinyals	13 a 37
6-gener-març-1912	“Dret civil català”		104 a 105
6-abril-juny-1912	“Les ‘Partidas’ a Catalunya (continuació)”	Ramon Abadal i de Vinyals	159 a 180
6-abril-juny-1912	“Dret civil català”		247

Font. Elaboració pròpia.

Com veiem, l’any 1912 tenim quatre articles però només de dues temàtiques d’articles, fet que ens permetrà tractar-los de manera conjunta.

Les dues ressenyes de l’activitat de la càtedra de Dret Civil Català segueixen sense anar signades. Però el seu contingut és molt similar a les anteriors, tot i ser més breu: es desgrana el temari que s’explicà a les sessions presencials de la càtedra, referint, per exemple, les diferents tipologies contractuals, les institucions jurídiques pròpies, etc., així com reiterant l’ús de la metodologia del cas per completar les explicacions teòriques.

En aquest punt ens interessa remarcar que, lluny de considerar la reiteració del temari com un error, ho valorem com un actiu. Podríem especular que aquesta repetició dels temes tractats suposava que les sessions eren d’interès, que estaven ben organitzades i que, per aquest motiu, se seguiren realitzant d’una manera molt similar.

La segona temàtica tractada pels altres dos articles de 1912 foren escrits per Ramon d’Abadal i de Vinyals i es titularen “Les ‘Partidas’ a Catalunya” i conformen, juntament amb una tercera i última part que apareix el 1913, un estudi llarg i rigorós sobre l’aplicació d’una part d’aquest conjunt castellà de normes al Principat.

No és objecte d’aquest treball resumir l’article de D’Abadal. Però, ¿per què D’Abadal explica les *Partidas* a la revista dels EUC? L’autor assenyala la influència del text castellà en el dret català. Així, concretament, refereix el títol XVIII de la segona *Partida* com la *Consuetudo Ispanie*, sobre el règim dels castells, traduïda al català i que Pere III incorporà a la regulació de la tinença del castell d’Òdena; o referències al mateix text en documents sobre castells catalans en temps de Jaume I o de Martí l’Humà.

Un altre exemple de l’especial interès de les *Partidas* a Catalunya fou “el fet d’existir, en nombre relativament crescut, exemplars castellans d’aquesta obra en les biblioteques reials”.

D’Abadal fa un treball ingent per extreure en quins documents i per a quins castells s’aplicà el costum català i en quins el costum castellà de les *Partidas*.

L’autor justifica la introducció del règim castellà amb la voluntat dels monarques catalans d’enfortir la seva autoritat:

La situació reial canviava per complet: en el primer cas [règim català], les restriccions eren infinides, el rei esdevenia confiat a la voluntat dels seus castells; en el segon [règim castellà], en canvi, era quefe directe y immediat de tots sos homes; [...] les Partides representen, en el conjunt del dret públic català, un poderós instrument o vehícol que tendeix a facilitar el pas del regiment feudal a l’absolutisme monàrquic, al renaixement polític.

L’article és dens, erudit, amb transcripcions de documents en llatí sense traducció, així com textos en català i castellà. La referència a textos clàssics (per exemple, Usatges, Commemoracions, etc.) i autors clàssics (Marquilles, Montjuich, Vallseca, Callis, etc.) és constant i interrelacionada, fet que ens porta a pensar que l’article és per a iniciats en el dret medieval ibèric.

4.7 Any 1913

En aquest any, els treballs de dret publicats es redueixen a dos:

Quadre 7

Articles sobre dret, setè any

Número-mes-any	Títol	Autor	Pàgines
7-gener-juny-1913	“Les ‘Partidas’ a Catalunya: acabament”	Ramon Abadal i de Vinyals	118 a 162
	“Dret civil català”		236

Font. Elaboració pròpia.

El primer dels publicats és la part final de l'article de D'Abadal sobre les *Partidas*, que es tracta del “text català” de la *Consuetudo Ispanie*, comentada als articles anteriors, del qual dona una transcripció completa de les 32 lleis de l'esmentat costum.

A més, es dedica a comparar els dos manuscrits en els quals D'Abadal trobà la versió catalana del costum, per concloure quina relació hi ha entre els dos textos, si un deriva de l'altre. La seva conclusió és que ambdós textos són independents, però que deriven d'una mateixa tercera versió. D'Abadal fa una edició crítica del text, un veritable exercici de comparació lingüística històrica enormement erudit.

El segon article del 1913 és un resum de les sessions de la càtedra de Dret Civil Català, on s'explica que les classes estigueren molt centrades en les institucions successòries, i anaven acompanyades de casos pràctics.

4.8 Any 1914

En aquest any només hi ha un article sobre dret, en el número 8 de la revista, i és un resum sobre les classes de la càtedra de Dret Civil Català, sense signar, dels anys 1913 i 1914, una mica més extens que els anteriors. Tot i que resumeix un contingut molt semblant de les classes, incorpora l'ús d’“algunes escriptures autèntiques relatives a actes i contractes que s'explicaven”. També es concreta que “alternant amb les conferències teòriques, resolgueren els deixebles, en forma contenciosa, 168 casos pràctics”, i en copien alguns.

Un detall rellevant: aquest breu article té una redacció diferent als anteriors. Tot sembla indicar que els editors de la revista dels EUC van aplicar les *Normes ortogràfiques* de Pompeu Fabra del 1913, assumides per l'Institut d'Estudis Catalans.

Així, mentre que a l'article de D'Abadal sobre l'edició crítica de la *Consuetudo Ispanie* trobem paraules amb grafies prefabrianes (per exemple, “que'ns”, “dependencia o inpedencia mutua d'amdós”, “que'l”, “podría”, etc.), en l'article de 1914 no hem trobat cap grafia d'aquest tipus, tot i aparèixer algunes formes antigues (per exemple, “ço”, “puix”, etc.). Això es confirma per la correcció de determinades paraules jurídiques: així, en aquest article de 1914 apareix escrit “emfiteusi” o “veinat”, mentre que en treballs anterior hem trobat “enfiteutich” i “vehinat”. Sembla que la revista dels EUC no quedà al marge de la institucionalització i normalització de la llengua a partir de les normes fabrianes.

4.9 Anys 1915 i 1916

Per aquests anys només s'edità un número de la revista dels EUC, el número 9, i només hem identificat dos articles jurídics, molt breus:

Quadre 8

Articles sobre dret, vuitè any

Número-mes-any	Títol	Autor	Pàgines
9-gener-des-1915-1916	“Els Privilegis de la vegueria de Besalú”	Ferran Valls Taberner	182 a 183

Número-mes-any	Títol	Autor	Pàgines
9-gener-des-1915-1916	“Dret civil català: 1914 - 1915”		185 a 186

Font. Elaboració pròpia.

L'article de Ferran Valls Taberner titulat “Els Privilegis de la vegueria de Besalú” ens parla de l'error comès pel notari Sr. Matas que el 1906 va publicar un fascicle en el qual identificava el costum escrit de Besalú, a partir d'una indicació de Tomàs Mieres.

Per a Valls Taberner la compilació de privilegis de la vegueria de Besalú “és perduda, malauradament”. Identifica vuit privilegis dels esmentats per Matas, que van des d'un document atorgat el 1368 per la reina Elionor fins a un privilegi de Felip III de 30 de juny de 1599, però “cap d'aquests documents sembla referir-se als costums escrits de Besalú, de què parlava en Mieres”.

El segon article és un resum de les classes de la càtedra de Dret Civil Català dels cursos 1914 i 1915. Aquí s'explica que les explicacions es dividiren en una “part preliminar, destinada a justificar l'existència d'un Dret civil especial per Catalunya”, les fonts del mateix, la prelación de codis, etc., i una “part general, exposant l'acte jurídic, que comprengué els (seus) elements essencials”. També s'estudiaren “a instància dels deixebles” les successions *mortis causa*, per finalitzar amb el dret de família i els drets reals, com l’“emfiteusis, cartes de gràcia i censals”.

4.10 Anys 1917 i 1918

El número 10, l'últim de la primera època, inclou els anys 1917 i 1918.

En aquest número (p. 176 a 182) només hem trobat un article jurídic, titulat “Una Sentència arbitral de mossèn Galceran de Requesens, governador de la illa de Menorca”, escrit per Francesc Hernández i Sanz, que segons diu el títol fou “Cronista de la Universitat de Mahó (1441)”.

L'article explica la troballa documental de la Sentència arbitral dictada per Requesens el 30 de maig de 1555 que atorga “franquesa de contribuir a tot càrrec comú als propietaris de terres, ja per raó de llurs cavalleries, establertes l'any 1300 pel rei En Jaume de Mallorca, ja per les possessions que aquells vagin adquirint amb els 500 diners d'or provinents de ses rentes”. Per l'autor, aquesta mesura “de bon govern, [...] anava encaminada a fer prosperar la nostra agricultura”, i seguidament transcriu el contingut de la Sentència.

5 Algunes conclusions

A la revista dels EUC hem vist com s'impartiren les primeres classes de dret en català. Tingueren un temari extens, segurament molt similar al de les classes ordinàries de la Universitat de Barcelona, però incorporaven les especificitats i les institucions pròpies del dret civil català. Amb tot, hem comprovat com, en alguns casos com el de la Llei d'accidents de treball de 1900, el temari dels EUC podia ser més innovador i adaptat a l'actualitat que no el de les classes ordinàries.

A més, aquesta docència magistral anava acompanyada de manera reiterada de l'aprenentatge pel mètode del cas, on els alumnes comentaven i resolien un cas pràctic. També es van incloure premis anuals pels treballs dels alumnes sobre una determinada matèria.

Hem vist com les classes de la càtedra de Dret Civil Català es feren des del 1903 fins el 1918 i els alumnes volgueren oficialitzar d'alguna manera el títol aconseguit.

La revista dels EUC també ens ha permès copsar la llengua i la temàtica dels articles que els professors publicaven periòdicament. En primer lloc, hem comprovat com es va partir d'una llengua prefabricada i es va acabar assumint les normes ortogràfiques i gramaticals de l'IEC.

Respecte el contingut, en podem distingir de dos tipus: el primer, els articles més nombrosos, que tenien una temàtica més històrica del dret (per exemple, compilació moderna, testaments antics, influència de

les *Partidas*, una sentència sobre un privilegi medieval, etc.); el segon tipus, els articles que tracten temes aleshores més actuals (codificació, lluisme en les expropiacions per l'obertura de la Via Laietana, crítiques al Codi civil espanyol, etc.). Això ens permet afirmar que, a partir de la temàtica, la revista dels EUC tendia a un clar historicisme amb algunes notes d'actualitat.

A més, (gairebé) tots tenen com a denominador comú que parteixen dels postulats de l'Escola Històrica del Dret: idolatren la història del dret català i per això en fan constant referència, conceben com a perillosa la codificació civil espanyola, vinculen el costum i el dret i malfien del Codi. Cal destacar que en cap article es reivindica el retorn de la capacitat legislativa del Principat, sinó que només es reivindica la conservació del dret civil propi, no el retorn del dret públic ni de les institucions polítiques pròpies d'abans del Decret de Nova Planta de 1716.

Finalment, en alguns treballs, es copsen postulats molt propers al catolicisme social típic de la classe burgesa de principis del segle xx respecte a la Qüestió Social: paternalisme, beneficència, crítiques al marxisme. Tot i ser en català, la docència i la publicació d'articles de dret a la revista dels EUC sí que partí d'aquests postulats politicosocials.

Referències

- Balcells, Albert. (2011). *Els Estudis Universitaris Catalans (1903-1985). Per una Universitat Catalana*. Institut d'Estudis Catalans.
- Balcells, Albert. (2017). Els congressos universitaris catalans. Dins Josep Ferrer, Bernat Padró Nieto i Violeta Quiroga (Eds.), *I Convenció Ciutadana sobre la Universitat Catalana. Cap al IV Congrés Universitari Català* (p. 31-44). Edicions de la Universitat de Barcelona.
- Bengoechea, Soledad. (1998). El catolicisme social a Catalunya (finals del segle XIX-1919). *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, 9, 129-148.
- Camps i Arboix, Joaquim. (1961). *Duran i Bas*. Editorial Aedos.
- De la Villa Gil, Luis Enrique. (2003). *La formación histórica del derecho español del trabajo*. Comares.
- De Riquer, Borja. (1977). *Lliga Regionalista: la burgesia catalana i el nacionalisme (1898-1904)*. Edicions 62.
- Duran i Bas, Manuel. (1883). *Memoria acerca de las Instituciones del Derecho Civil de Cataluña*. Diputació Provincial de Barcelona.
- Duran Tort, Carola. (2002). [La Reinaxensa, defensora del dret civil català](#). *Revista de Llengua i Dret*, 37, 191-212.
- Egea Fernández, Joan. (2010). Estudi introductori. Dins Pedro Nolasco Vives i Cebrià, *Traducción al castellano de los Usages y demás derechos de Cataluña que no están derogados o no son notoriamente inútiles [...]* (vol. 1, p. 642). Parlament de Catalunya - Generalitat de Catalunya.
- Espuny Tomàs, Maria Jesús. (2005). Los accidentes de trabajo: perspectiva histórica. *IusLabor*, 3, 1-5.
- García González, Guillmero. (2015). Los inicios de la previsión social en España: responsabilidad patronal y seguro de accidentes en la Ley de Accidentes del trabajo de 1900. *Lex Social. Revista jurídica de los Derechos Sociales*, 5(2), 1-32.
- Generalitat de Catalunya. (2022). [Pla d'enfortiment de la llengua catalana en el sistema. Departament de Recerca i Universitats](#).
- Givanel i Mas, Joan. (1931). *Bibliografia Catalana. Premsa* (vol. 1). Institució Patxot.
- Grau Mateu, Josep. (2005). La Lliga Regionalista i la llengua catalana (1901-1923). *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, XVI, 261-271.

- Kabatek, Johannes. (2013). ¿Es posible una lingüística histórica basada en un corpus representativo?. *Iberoromania: Revista dedicada a las lenguas y literaturas iberorrománicas de Europa y América*, 77, 8-28.
- Lamarca, Albert. (1995). L'administració de Justícia a Catalunya durant l'ocupació napoleònica (1808-1814). La traducció al català del Code. *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 15, 279-307.
- Laporta, Jacinto. (1891, 30 de juny). Crònica General. *La Il·lustració Catalana*, 1-16.
- Magarzo i Vaquer, Àngel. (1983). Estudis i estudiants a la Universitat de Cervera, 1715-1842. *Miscel·lània cerverina*, 93-104.
- Molet i Petit, Joan. (2003). Entre conservació i modernització: l'esventrament del centre urbà. *Barcelona Quaderns d'Història*, 8, 235-255.
- Monés i Pujol-Busquets, Jordi. (2001-2002). El Congrés de 1903. *Educació i Història: Revista d'Història de l'Educació*, 132-143.
- Nasarre, Ester i Ortiz, Anna. (2002). La reforma interior de Barcelona, segles XIX i XX. Barcelona, 28 i 29 de setembre de 2001. *Documents d'anàlisi geogràfica*, 41, 167-170.
- Pérez Collados, José María. (2004). La tradición jurídica catalana (Valor de la interpretación y peso de la historia). *Anuario de Historia del Derecho Español*, 74, 139-184.
- Peset i Reig, Mariano. (1975). Análisis y concordancias del proyecto de Código Civil de 1821. *Anuario de Derecho Civil*, 28(1), 29-100.
- Petit, Carlos. (2020). *Un Código civil perfecto y bien calculado. El proyecto de 1821 en la historia de la codificación*. Dykinson.
- Repàraz Padrós, María. (1997). La crítica contemporánea al Proyecto de Código Civil de 1851. *Anuario de Derecho Civil*, 50(3), 1015-1220.
- Robert, Bartomeo. (1898). Relaciones de la patología mental con los tribunales de justicia. Universitat de Barcelona.
- Trias i Giró, Joan de Déu. (1899). *Conferencias de derecho civil catalán*. Tipografía La Hormiga de Oro.
- Ubasart, Gemma. (2021, 2 d'octubre). [El català a la universitat](#). *Ara*.
- Vallet de Goytisolo, Juan Berchsmans. (2006). Los tres conceptos clave de la ciencia expositiva y explicativa del derecho en el 'sistema' de Savigny. *Anuario da Facultade de Dereito da Universidade da Coruña*, 10, 1195-1207.
- Ventosa i Calvell, Joan. (1962). Transcendència de l'obra d'Antoni M. Borrell i Soler. Dins VVAA, *Miscel·lània Borrell i Soler: recull d'estudis oferts a la memòria d'Antoni M. Borrell i Soler per la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials* (p. 467-472). Institut d'Estudis Catalans.
- Wan, Marco. (2021). Thinking about descriptions. Dins Illan rua Wall, Freya Middleton, Sahar Shah i CLAW (Eds.), *The critical legal pocketbook* (p. 18-22). Counterpress.